

HOE WERELDOORLOG III TE VOORKOMEN?

**Uitgave van het
Humanistisch Verbond**

Verschijnt om de veertien dagen

**22ste jaargang nummer 14
15 juli 1967**

Hoofdredacteur: dr. H. Bongers

Redactieraad:

mr. dr. M. Rood-de Boer, prof. dr. J. C. Brandt Corstius,
H. Mozes, mej. E. van der Reijden, R. de la Rie,
mr. dr. H. J. Roethof

Redactiesecretaris: J. van Straten

Goethelaan 73, Utrecht, telefoon (030) 3 15 63

Administratie, abonnementen en advertenties:

postbus 114, Utrecht, telefoon (030) 2 46 41
giro 304960 t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht

Advertentietarieven op aanvraag

Abonnementsprijzen per jaar:

voor leden van humanistische organisaties f 7,50
voor niet-leden f 9,50
buitenland f 12,-

Losse nummers f 0,50

In dit nummer o.a.:

H.J. Roethof: Hoe wereldoorlog III te voorkomen?
(pag.'s 1 en 6)

M. Rood-de Boer: Proeve van 'n nieuwe grondwet (2)
(pag. 3)

**C.J. van Dalsen: Enquête in Amstelveen: belangrijke
resultaten (pag. 4)**

J.P. Mazure: Het wereldbeeld van het humanisme
(pag.'s 5 en 6)

NU de gemoederen na de strijd in het Mid-
den-Oosten wat zijn bedaad en het voortbe-
staan van Israël gelukkig weer voor geruime
tijd is gewaarborgd, acht ik het tijd de
vraag te stellen of wij als Nederlanders emo-
tioneel wel in staat zijn gebleken de zaken
ginds met die afgetrokkenheid te beschou-
wen, die wij ten aanzien van allerlei andere
kwesties wel vaak in acht nemen. Men moest
wel schrikken van de oorlogszuchtige stem-
ming, die er gedurende zes dagen in brede
kringen van ons gewoonlijk zo vredelieven-
de volk heeft geheerst. Hebben wij ons daar-
bij goed de consequenties voor ogen gesteld
van wat had kunnen gebeuren als bijvoor-
beeld de Verenigde Staten of de Sowjet-
Unie een heel wat straffer standpunt hadden
moeten innemen op het beslissende ogen-
blik? En, wat misschien nog belangrijker is,
zijn wij bereid om in de toekomst mee te
werken aan het scheppen van de voorwaar-
den, nodig om deze permanente brandhaard
voor een derde wereldoorlog uit de weg te
helpen ruimen?

De feiten, die ons na 1947 bijna zonder te-
genspraak ten aanzien van Israël en de Pa-
lestijnse kwestie in de leidinggevende opinie-
organen bereiken komen er alle op neer, dat
hier een gedurende duizenden jaren in de
wereld zwaar getroffen volk nu eindelijk
sinds twintig jaar zich een nieuwe toekomst
is gaan bouwen door een woestijn in een mo-
delstaat om te toveren, welk wonder dan al-
leen nog maar door wat verbitterde Arabie-
ren wordt bedreigd. Over de oorzaken van
die verbittering leest men zelden; hoe denkt
men haar dan ooit tot in de wortels te kun-
nen wegnemen? Is niet de voorwaarde voor
de oplossing van elk conflict, dat men ook
de andere partij eens hoort?

Waaruit is de Arabische verbittering te ver-
klaren? De Engelsen hebben in de eerste
wereldoorlog de Arabieren koeien met gou-
den horens beloofd als zij maar wilden hel-
pen in de strijd tegen de Turken. Tegelijk
echter werd aan de Zionisten in Palestina
een nationaal tehuis aangeboden (Balfour-
verklaring), ook al weer om zich van hun
hulp te verzekeren. Dit heeft, naarmate meer
Joden immigrerden, tot toenemende span-

ningen aanleiding gegeven tot het de Engel-
sen volkomen uit de hand liep en het gebied
op een termijn van een maand werd ge-
abandonneerd. Dit dubbelzinnige politieke
spel van de Engelsen heeft zich al in de
ernstigste mate gewroken. Velen in het Wes-
ten achten het een vanzelfsprekende zaak,
dat de Joden na tweeduizend jaar in Palesti-
na zijn teruggekeerd en verwachten van de
Arabieren, dat ze zich daar nu eindelijk na
twintig jaar eens emotioneel bij neerleggen.
Maar we zijn anders altijd zo geduldig t.o.v.
ontwikkelingslanden. Eisen we dan nu niet
wat veel ineens als we zelf emotioneel nog
niet of nauwelijks met het Duitse probleem
zijn klaargekomen?

Komen we op die manier niet tot een be-
oordeling van de situatie, waaraan, laat ik
voorzichtig zeggen, een zekere eenzijdigheid
niet vreemd is? Een duidelijk voorbeeld van
die eenzijdigheid heb ik menen te bespeuren
in de massale geldinzamelingsacties ten be-
hoeve van Israël, dat per slot van rekening
een zesmaal hoger nationaal inkomen per
hoofd van de bevolking heeft dan de diverse
Arabische landen. Is de bekende ruimhar-
tigheid van de Nederlander, als het kwesties
van liefdadigheid betreft, ditmaal niet een
beetje te veel aan de armoedige medemens
voorbijgegaan en had in ieder geval de actie
ten behoeve van de oorlogsslachtoffers niet
van de aanvang af een tweezijdig karakter
behoren te dragen?

HEBBEN wij in het verleden niet wat erg
weinig aandacht geschonken aan de erbar-
melijke situatie van de Palestijnse vluchtelin-
gen, al geef ik toe, dat de Arabische leiders,
— die de vluchtelingen naar Palestina willen
zien terugkeren — de integratie van deze
mens doelbewust tegengingen? Maar hebben
anderzijds sommige van de Arabische lei-
ders, over wie wij slechts kritiek te horen
krijgen, niet al veel tot stand gebracht in de
strijd om opheffing van door koloniale wan-
toestanden ontstane achterlijkheid?

Zelfs kwesties als het terugtrekken van de
troepen van de Verenigde Naties en van het
internationale karakter van de Golf van

(Vervolg op pag. 6)

KRITISCH ALLERLEI

door D. Roethof - Ensing

Fijne lui

WIE enigszins bekend is met de eisen die gesteld worden aan hen die graag de ouders van een 'adoptiekind' willen worden, wie weet hoe lang en hoe grondig deze mensen 'gecontroleerd' worden, eer zo'n kind aan hun zorgen wordt toevertrouwd, vraagt zich soms in gemoede af, waarom diezelfde wetgever maar toelaat hoe 'natuurlijke' ouders met hun kinderen om springen en hoe moeilijk de procedure op gang komt, ouders de ouderlijke macht te ontzeggen. Neem nu het geval dat zich onlangs in Utrecht afspeelde, ik las het in het Algemeen Dagblad. De politie te Utrecht moest 's nachts enkele uren als oppas fungeren voor twee kinderen van vijf jaar en zes jaar, die door hun ouders in een geparkeerde bestelauto waren achtergelaten. Zij lagen op bedjes die gevormd werden door dozen met hondebrood. Om een uur of tien hoorde een voorbijganger een kind huilen in de auto, hij ontfermde zich over het tweetal en waarschuwde, toen tegen twaalf uur de 'eigenaars' zich nog niet hadden laten zien, de politie. En de krant schrijft dan:

'Naam en adres van de ouders – een marktkoopman en zijn vrouw uit Sassenheim – waren snel gevonden, want het rijbewijs lag in het dashboardkastje van de niet afgesloten auto. De Sassenheimse politie vertelde, dat zulke dingen bij deze familie wel meer voorkwamen. De kinderen werden overgebracht naar het hoofdbureau, waar 's nachts om twee uur de ouders arriveerden. De politie heeft hen ernstig toegesproken.'

Meer niet. Meer konden men blijkbaar ook niet doen.

Israël en de dominee

DE problemen in het Midden-Oosten, de problemen met name van Israël ten opzichte van de naburige Arabische landen, houden de gemoederen nog danig bezig, hoewel op een andere, vaak meer genuanceerde, wijze dan tijdens de zes dagen strijd. Een ingezonden stuk in 'Trouw', dat wellicht in die periode met een licht wenkbrauwophalen gelezen zou zijn, vervult ons nu met schier mateloze verwondering, ja zelfs bijna met afgrijzen. Dit schreef een Nederlands Hervormd predikant:

'De wijze waarop de Oecumenische raad van Kerken, de r.k.-kerk en

de geref. kerken spreken over Israël en de Arabische volken is een van de symptomen, waaruit duidelijk kan worden, dat wij steeds meer in het straatje van Rome terecht komen, dat kool en geit, i.c. Jood en Arabier wil sparen. Dat er nu echter een poging wordt gedaan het geld dat in kerken werd gegeven ook te bestemmen voor de Arabieren, is onverantwoord, omdat het in strijd is met de roeping die de kerk heeft t.o. van Israël. Het laat ons zien, dat onze bijbelse roeping t.a.v. Israël en de volken gaat plaats maken voor humanitaire overwegingen, die zich gelijkelijk tot alle mensen uitstrekken. Dit lijkt barmhartig, vooral door het wijzen op de gelijkenis van de barmhartige Samaritaan. In wezen is het ontrouw aan de God van Abraham, Izaäk en Jacob, de Vader van Jezus Christus. Het schakelt n.l. de God van Israël gelijk met Allah. Allah is de God van Nasser, dezelfde die Hitler de Voorzienigheid noemde. Het is de afgod. De christelijke daad heeft te zijn: alle hulp bieden die wij kunnen nu aan Israël. Daarna zullen wij opgeroepen kunnen worden om in Christus' wil de helpende hand te bieden ook aan de zonen van Ismael, de Arabieren. Maar in de bijbelse orde: eerst de Jood en ook de Griek.'

Ik neem het in zijn geheel over, om u er goed van te doordringen: voor God zijn niet alle mensen gelijk, er is een bijbelse orde: God van een ander is bovendien een afgod en gelijk te schakelen met figuren als Hitler. Je moet er, denk ik, humanist voor zijn om je af te vragen waarom het dan toch nog Christus' wil kan zijn dat stelletje de helpende hand te bieden, dat eigenlijk veel te min is voor een plaats op Gods aarde. En misschien moet je er ook humanist voor zijn, om te menen dat op humanitaire gronden inderdaad alle mensen gelijk en gelijkwaardig zijn en dat dus, in geval van nood, onze hulp zich gelijkelijk over alle mensen dient uit te strekken.

Oostpriesterhulp

ONLANGS ontving ik een nummer van het blaadje 'Oostpriesterhulp', een 'Echo der Liefde', waarvan de redactie zetelt te Tongerlo (Antwerpen) en een zekere heer Werenfried van Straaten is er de verantwoordelijke uitgever van. Deze Werenfried is het ook, die een lang artikel wijdt aan het be-

lang van het bezoek dat de Paus aan Fatima bracht. Want Fatima is volgens Werenfried de plaats waar de H. Maagd het 'redmiddel tegen de kommunistische wereldrevolutie openbaarde'.

'Zij deed dit toen het kommunisme in Rusland nog niet aan de macht was en geen sterveling vermoedde, welk gevaar de wereld bedreigde, in dezelfde maanden van 1917 waarin Lenin zijn oktober-revolutie voorbereidde. Deze revolutie, waaraan ontelbare kristenen medeplichtig zijn, was helaas in haar diepste wezen een totale opstand tegen God en is dit steeds gebleven. Zij kan slechts vergeleken worden met de opstand van Lucifer.'

Aldus Werenfried, die van de Czaar aller Russen blijkbaar ook niets gehoord heeft. Hij gaat dan verder met te vertellen, dat de reis van de Paus naar Fatima een en ander duidelijk onderstreept en onderschrijft. Hij haalt de woorden van de Paus aan, als deze zegt: *'Ziedaar het onmetelijk en dramatisch beeld van het wereldgebeu-*

ren, dat hier te Fatima zichtbaar wordt. Het wereldbeeld dat de Lieve Vrouw ons openbaart. Het beeld waarop wij met ontzetting doch altijd vertrouwend onze ogen richten. Het beeld dat ons steeds voor de geest zal blijven staan, terwijl wij – dit beloven wij – gevolg geven aan de aansporing tot gebed en boete, die Maria zelf hier tot ons gericht heeft.'

Hij deed dit voor de vrede, zegt Werenfried.

Het is een veeg teken dat een vooraanstaand katholiek dagblad 's Pausen bedevaart aankondigde onder de titel: 'Naar Onze Lieve Vrouwe van de Koude Oorlog'. 'Hier sticht de duivel verwarring in katholiek gewaad, hier is de wolf in schaapskleren de stal van Gods Kerk binnengedrongen,' roept Werenfried uit. En hij vraagt ons gebed voor Rusland, voor de vervolgte kerk en voor de vrede. Uw wegen zijn mij te ondoorgankelijk. Bidden voor een kerk die opzet tot verdeeldheid, onbegrip en onverdraagzaamheid, nee Werenfried, dat doen wij niet.

*in de verte
verstomde het geluid
van stampende masjines
de mensen
verbleekten tot schimmen
die schuilen gingen onder
enorme lasten en
er hing de vurige wens
tot eeuwigheid over te gaan
tot een niets waarin
alles mogelijk zou zijn*

*de nacht was
diep en dronken
en
boven grote groene bomen
stonden de schaduwen
van onze onbestaanbaarheid*

*toen kwam die klap
die alles in tweeën spleet
iets hield op te bestaan*

*en alles werd
toegedekt met een deken
van oorverdovende stilte*

*– en de generaal schreeuwde
buiten zichzelf van vervoering
opdonderen jullie allemaal –*

*– en de generaal kroop
in z'n bed en zuchtte
zo komt er nooit vrede –*

*– nooit meer alsjeblieft
fluisterde in z'n slaap
de generaal –*

*marian
H. J. G. R'dam*

Proeve van 'n nieuwe grondwet (2)

DE VRIJHEID VAN GODSDIENST

HET achtste hoofdstuk van onze thans geldende grondwet geeft waarborgen met betrekking tot de godsdienstvrijheid. Het gaat hierbij om een grondrecht, dat voor ons land een eerbiedwaardige ouderdom heeft. Reeds in de Unie van Utrecht (1579) is een artikel opgenomen, dat vrijheid van religie aan de burgers garandeerde. Weliswaar volgde daarop een periode, waarin het praktijk werd, dat men ieder, die niet het gereformeerde geloof beleeft, uitsloot van het bekleden van ambten, maar na de Franse revolutie heeft men toch principieel willen breken met deze ingeslopen gewoonte. De gelijkheid van alle godsdiensten is in 1814 in de eerste grondwet vastgelegd. Sindsdien heeft ze slechts redactiewijziging ondergaan.

Een van de meest opvallende vernieuwingen in de Proeve wordt gevormd door de hergroepering van de behandelde onderwerpen. Nu is ook reeds vroeger herhaalde malen gewezen op de gebrekkige systematiek van onze grondwet; met name de grondrechten staan wat rommelig door de verdere grondwettelijke stof verspreid. De samenstellers van de Proeve menen, dat een grondwet geen afgerond en afgesloten geheel vormt en dat de inhoud bepaald wordt door historische en praktische overwegingen. Men heeft derhalve niet te veel willen tornen aan de historische gedaante van de grondwet, maar tegelijk de (nu ontbrekende) overzichtelijkheid willen bevorderen.

Het verlangen naar een overzichtelijke opzet heeft er o.a. toe geleid, dat in de Proeve de grondrechten in één hoofdstuk tezamen zijn gebracht. Hun betekenis wordt bovendien geaccentueerd door het feit, dat dit grondrechtenhoofdstuk aan het begin van de grondwet is gezet. Deze nieuwe volgorde is een grote verbetering. Het enige spijtige is, dat in de Proeve het aantal bestaande grondrechten niet is uitgebreid. In dit artikel echter zullen we niet ingaan op diverse wensen tot een eventuele aanvulling bijvoorbeeld met enkele van de zgn. 'sociale rechten'; we zullen ons thans beperken tot de vrijheid van godsdienst. In de Proeve is deze vrijheid uit het achtste hoofdstuk gehaald en ondergebracht in het eerste hoofdstuk, artikel 5, dat is onderverdeeld in drie leden.

Hoe het is en zal zijn

Artikel 181 zegt thans:

'Ieder belijdt zijn godsdienstige meningen met volkomen vrijheid, behoudens de bescherming der maatschappij en harer leden tegen de overtreding der strafwet'.

Artikel 5, lid 1 van de Proeve is bondiger geformuleerd:

'Ieder heeft het recht zijn godsdienstige overtuigingen vrij te belijden'.

Dat de laatste zinsnede uit artikel 181 vervallen is in de nieuwe opzet, zal geen kritiek ontmoeten. De bedoeling van het betrokken grondrecht is immers in de grondwet de vrijheid van godsdienst vast te leggen. Dat een dergelijke vrijheid, zo min als welke vrijheid dan ook, niet betekent dat men mag handelen in strijd met de strafwet, is vanzelfsprekend. Een uitdrukkelijke uitspraak in dit opzicht, speciaal verbonden aan de godsdienstvrijheid, is niet nodig.

Deze verkorting in de tekst van de Proeve is een vooruitgang. Maar verder is de nieuwe bondigheid té bondig. Immers waar is de vrijheid van hen die géén godsdienst willen belijden? De Proeve spreekt niet over de groep van buitenkerkelijken noch over hun burgerrecht op 'levensbeschouwing'. In de toelichting op de Proeve is geschreven (blz. 61):

'Evenmin als het bestaande heeft het nieuwe artikel de bedoeling een onderscheid te maken tussen de zo geheten 'religious' en 'non-religious' beliefs'.

Door echter de godsdienst wel in de grondwettekst te noemen en de levensbeschouwing niet, wordt m.i. het onderscheid, dat men zegt niet te willen maken, wel degelijk gemaakt. Het Humanistisch Verbond zal met klem bij de bevoegde instanties moeten duidelijk maken, dat

a. naast de vanouds bekende 'vrijheid van godsdienst' natuurlijk ook een 'vrijheid van levensbeschouwing' geformuleerd dient te worden; en dat

b. het te enenmale onvoldoende is de gelijkstelling tussen godsdienstige en niet-godsdienstige overtuigingen in de toelichting op de grondwet te noemen. Een dergelijk principe behoort in de grondwet zelf te zijn opgenomen.

Volgens onze opvattingen zou artikel 5, lid 1 kunnen luiden:

'Ieder heeft het recht zijn godsdienstige overtuigingen of zijn levensbeschouwing vrij te belijden'.

Het vervolg van artikel 5, lid 2 zou eveneens aangepast moeten worden tot

'Aan alle godsdienstige gezindten en genootschappen op levensbeschouwelijke grondslag wordt gelijke bescherming verleend' (de cursieve woorden zijn door ons ingevoegd).

Dat de samenstellers van de Proeve tenslotte in lid 3 van artikel 5 het zgn. processieverbod hebben laten verdwijnen, zal in humanistische kring niet op verzet stuiten. Wanneer wij uitdrukkelijk vragen om vrijheid teneinde onze eigen overtuiging te belijden en uit te dragen, houdt dat tevens in, dat wij aan andersdenkenden dezelfde vrijheid niet kunnen en willen onthouden.

M. ROOD-DE BOER

Ik heb eigenlijk nog helemaal niets over de vacatie geschreven. Nu is het weer er ook nog niet zo heel erg naar geweest. Wij zaten hier tenminste met dik kippevel op de armen zomerjurken te maken. Dat bevordert de stemming ook niet bepaald. Bovendien gaan we laat weg dit jaar, in augustus pas. Maar met twee middelbare schoolieren in huis, sta je tegenwoordig half juni al oog in oog met het probleem van de vrijetijdsbesteding. Dat heet dan officieuze vacantie. Officieel begint het dan eind juni, met het bericht, dat ze al of niet over zijn, maar veel verschil heb ik niet kunnen ontdekken tussen die twee toestanden. Ze zitten thuis in ieder geval. De oudste heeft vage werkplannen ergens en de middelste, die erg handig is, maar nog te jong om zich buitenshuis verdienstelijk te maken, heeft mij haar hulp aangeboden. Sinds kort heb ik dus personeel en ik moet zeggen, het bevalt me goed. Ik heb er veel gemak van. Alleen, ledigheid is des duivels oorkussen, dus moet het personeel aan het werk gehouden worden, anders gaat het om opslag drenzen en ik heb gewoon niet altijd werk. Dan heeft het personeel enige uren vrij-af en kan zich gaan vermaken of het zuur verdiende loon gaan omzetten in oorbellen, ogenschaduw en nagellak. Misschien is het dit jaar voor het laatst, dat ze hun vacantie in ons gezelschap willen doorbrengen. Dan moeten we ze loslaten.

'Drie dochters is eigenlijk een angstig bezit, hè mevrouw?' zei een tijdje geleden eens iemand tegen me. Ik was daar nogal verbaasd over, want eerlijk gezegd, heb ik niet de minste behoefte om handenwringend door het leven te gaan. Dat kun je dan weer niet zeggen, want dan ben je weer een onverantwoordelijke Flierefluitster, die haar trekken nog wel thuis zal krijgen! Die trekken liggen dan min of meer in het culinaire vlak en hebben iets met gebakken peren te maken. Of nu ja, het culinaire vlak...

Natuurlijk hebben mijn man en ik ons afgevraagd: 'Kun je daar nu iets aan doen? Kun je nu echt met bezorgdheid of angst of strengheid je de zekerheid verschaffen, dat alles 'goed' zal gaan.' Nee, dat kan niet.

Dan komt de mode-kreet: de pil. Iedereen aan de pil, zelfs jonge meisjes! Vooruit maar! Einde van alle zorgen! Lieve mensen, ik moet er niet aan denken. Afgezien nog van de laatste publicaties in de kranten, dat die pil helemaal niet zonder gevaar is, zou dit voor mij het meest slopende tijdperk uit m'n bestaan worden. Alles vergeten ze hier, alles. En ik maar iedere dag door het huis draven met een handje pillen, die ik uren later weer overal terugvond, want die hadden ze dan zolang even ergens neergelegd en prompt vergeten. Ook zonder de pil, zou ik op deze manier oud voor m'n tijd zijn. En of het me veel zorgen zou besparen? Je wilt toch weten, waar ze zitten en met wie ze omgaan.

Praten, redelijk praten en proberen een spoorje verantwoordelijkheid aan te kweken. En als de trekken dan onverhoopt toch thuiskomen? Dan zien we wel weer verder. Een ietsje Flierefluitster mag iedereen toch wel zijn, dacht ik.

ENQUÊTE IN AMSTELVEEN: BELANGRIJKE RESULTATEN

WAT weten we van onze leden? Zeg maar: niets. Het bestuur kent in het gunstigste geval in een wat grotere gemeenschap de helft van de leden van gezicht, de contactpersoon kent er wat meer, en dat is het dan.

'Visitekaartjes van Amstelveen' is een gedrukt jaarprogramma, waarop de bijeenkomsten zo zijn gegroepeerd, dat er, naar het bestuur denkt, voldoende aantrekkingskracht voor de leden van uitgaat. In de praktijk blijkt dan juist de opkomst een volkomen onberekenbare factor te zijn: op een bijeenkomst voor jongeren verschijnt er maar één, en op een avond, waar je had gedacht met tien stoelen om de tafel op alles voorbereid te zijn, komen er natuurlijk 48 leden opzetten.

Het gemiddelde aantal leden dat de bijeenkomsten bezoekt, wijkt in Amstelveen niet af van de 10 pct, die als landelijk gemiddelde voor verenigingen geldt. Voor een vereniging, die de pretentie heeft een 'gemeenschap' te zijn, een onverteerbare zaak.

Doel van de enquête – die het bestuur van de gemeenschap Amstelveen organiseerde – was daarom inzicht te krijgen in de motiveringen, die tot de geringe opkomst leiden, voor zover deze niet op algemeen maatschappelijke verschijnselen zijn terug te voeren. Verder moest een aantal knopen worden doorgehakt met betrekking tot de organisatie van de bijeenkomsten: plaats, dag, frequentie etc. Een derde doelstelling was het houden van een talentensafari: de werkzaamheden in een gemeenschap nemen nl. zodanig toe, dat het alleen al daarom noodzaak is, zoveel mogelijk leden bij het werk te betrekken.

Een kleine commissie heeft de afgelopen winter een ontwerp vragenlijst opgesteld die, na in het bestuur te zijn besproken, in zes proefenquêtees op zijn praktische hanteerbaarheid werd getest. In de tijd van één maand werden door het bestuur en zeven leden, die zich daarvoor spontaan hadden opgegeven, alle leden van de gemeenschap in Amstelveen en Buitenveldert bezocht; de vragenlijst werd in een gesprek in tegenwoordigheid van de geënquêteerde ingevuld. Bij de vragen waren de mogelijke antwoorden al gerubriceerd; de ondervraagde kon daaruit kiezen.

Het aantal leden, op wie de enquête betrekking had, bedroeg 210. Van de 202 leden (114 vrouwen en 88 mannen, waaronder 56 gezinnen), die de enquête hebben beantwoord, behoorden tot de leeftijdsgroep tot 30 jaar slechts 7 leden, van 30-40 jaar: 30 leden, van 40-50 jaar: 59 leden, van 50-65 jaar: 61 leden; de overigen waren boven 65 jaar. Van hen waren (voor zover bekend), 45 leden lid geworden vóór 1959, 43 in de periode 1951 t/m 1955, 31 van 1956 t/m

1960 en 69 hadden zich na die tijd opgegeven.

Wat is er nu uitgekomen?

Op de eerste vraag, 'Wat was voor u de directe aanleiding, lid te worden', werden 65 maal gesprekken met kennissen en familie genoemd en 41 maal de invloed van een ander verbondslid. Radio- en televisieuitzendingen resp. 36 en 15 maal. Veertien leden waren vanaf de oprichting lid.

Achtentwintig leden bezochten geregeld de bijeenkomsten, 150 weinig of nooit. Deze laatste hadden daar geen behoefte aan (53) of geen tijd voor (63); 20 leden kwamen niet, omdat ze wel ongeveer wisten, wat er gezegd zou worden.

Uit de antwoorden op de vraag, aan welk soort onderwerpen de voorkeur werd gegeven, bleek dat aan bijeenkomsten met een bezinnend karakter de grootste behoefte bestond (75). Actuele onderwerpen werden 63 maal genoemd en culturele 51.

Voor zondagochtendbijeenkomsten, waarmee de gemeenschap een seizoen heeft geëxperimenteerd, waren er 45 gegadigden, maar 37 leden waren er uitgesproken tegen. Damesmiddagen of -ochtenden kregen nauwelijks een hand op elkaar, merkwaardigerwijs het meest nog van mannen.

De tijdschriften van het Verbond worden druk gelezen: Mens en Wereld 119 maal, In en Om 131 maal, De Loopmare (van de federatie Amsterdam) 152, Taak en Toekomst 22, H.-Varia (van de gemeenschap) 147, Rekenschap 23 en Het Woord van de Week 57. Hiervan werd Mens en Wereld het meest gewaardeerd.

OP de vraag, wat de geënquêteerde als doel van zijn lidmaatschap zag, werd 137 maal geantwoord: een stem bijdragen voor een buitenkerkelijke visie, 82 maal: het erbij horen als humanist, 59 maal: verrijken van de eigen gedachtenwereld door contact met gelijkgezinden. Tweeëntwintig maal werd genoemd: bekend worden met het humanisme en veertien maal: gezelligheid. Eén lid antwoordde op deze vraag: omdat haar man lid was. Zo hoort het ook!

Meer dan de helft van de leden wilde actief meedoen aan een aantal met name genoemde taken op het terrein van het praktisch humanisme, of ander werk voor de gemeenschap verrichten; een verheugend verschijnsel.

Eén derde van de leden gaf te kennen, dat er nogal wat aan het Verbond ontbrak. Daarbij werd o.m. gepleit voor een duidelijke stellingname ten aanzien van menselijke en maatschappelijke vraagstukken. Ook ontmoette men in het Verbond te weinig gemeenschapsgevoel. Opmerkenswaard was het gemis aan humor, creativiteit, speelsheid en

spontaniteit. Veel leden wezen erop, dat het Verbond vaak onbegrijpelijke taal spreekt. Zeg het maar gewoon...

Natuurlijk is de enquête niet feilloos geweest. Er was meer ruimte voor persoonlijke interpretatie van de vragen dan wellicht wetenschappelijk verantwoord is. Aan de andere kant boden de uitkomsten zeker voldoende aangrijpingspunten.

Opmerkelijk was de grote respons; de keren, dat medewerking geheel ontbrak, waren schaars. Een belangrijk aspect van de enquête was, dat zij als vorm van contactbezoek bijzonder waardevol was.

Eén van de conclusies van het bestuur is, dat het accent nog meer naar gerichte deelactiviteiten moet worden verlegd. Als onmiddellijk resultaat is in de gemeenschap via een gerichte actie een jongerengroep tot stand gekomen, waaraan zeventien jongeren van 16 tot 20 jaar deelnemen die, ondanks vakanties, druk in de weer zijn.

Een aantal werkzaamheden kan nu in afzonderlijke commissies worden ondergebracht: de ledenwerving, het samenstellen van een programma etc.

De doordenking van wat uit de gegevens naar voren gekomen is, het begeleiden en stimuleren, zal van het bestuur wel wat vragen. Ook voor meedenken en meewerken door de leden is de basis verbreed. Maar misschien wordt Amstelveen-Buitenveldert zo een echte gemeenschap, je kan niet weten.

Mr. C. J. VAN DALSEN

libertijn

99

Humanistisch jeugd- en jongerenblad

redactie-adres: Postbus 431 Amsterdam 17

Postgids: 13.82.77.7

redactie: M. Westenberg H. van Weely H. Nij

adredactie: A. van Hees Th. van Beek

abonnementsprijs: f. 5,75 per jaar (voor donateurs méé) losse nummers 60 oent

advertentietarief op aanvraag

1e jaargang nr. 5 mei 1967

verschijnt maandelijks

De Libertijn herboren

HET is de schuld van die naam 'Libertijn': een beetje 'oud' en zeker vertrouwd voor wie wat bekend is in humanistische kring. Die 'Libertijn' lag op zekere dag weer in m'n bus; dat 't iets nieuws zou zijn drong door de dagelijkse rompslomp niet tot mij door. Totdat Machiel Verduyn me, op dat volgens Arnold van Hees 'ge-

(Vervolg op pag. 5)

Het wereldbeeld van het humanisme

De heer Salm heeft in 'Mens en Wereld' van 15 april en van 27 mei 1967 geschreven inzake 'problemen over het al of niet bestaan van een god'. Hij stelt dat er bij humanisten een evidente neiging is, het niet bestaan van enig goddelijk niveau als een humanistische leerstelling te propagieren, pleit voor een erkennen van de ondoorgrondelijkheid van het 'Zijn' en wil de humanistische metafysica op de helling zetten.

Van Praag is al volop in discussie getreden met de heer Salm. Als ik mij erin meng, is dit omdat ik behoor tot de door Salm van machtsusurpatie beschuldigde atheïstische humanisten en mijn opvattingen daaromtrent in het Verbond vaak heb uitgedragen. Over het onderwerp 'De levensbeschouwing van een niet-religieus humanist' heb ik in ongeveer 36 gemeenschappen gesproken. Mede op grond hiervan wil ik ten opzichte van Salm's uitspraken stellen:

A. Salm geeft een onjuist beeld van wat atheïstisch humanisme inhoudt.

B. De door Salm geconstateerde eenzijdigheid in het H.V. is daar niet aanwezig.

C. Salm's wens om de humanistische metafysica nader door een commissie te laten onderzoeken en vaststellen dient te worden afgewezen.

De motivering van deze stellingen volgt hieronder.

ad A. Ik kan me nauwelijks voorstellen dat één humanist het door Salm beleden 'agnosticisme' niet zou delen. Uiteraard

kunnen we niet weten of er boven de waarneembare werkelijkheid en de daarin op te merken regelmatigheden (natuurwetten) nog andere, wellicht 'goddelijke' niveaus aanwezig zijn. In een discussie, die naar waarheid streeft en derhalve door ons verstand wordt geleid, zijn we agnosten.

Maar behalve ons verstand is er ons gevoelsleven. Daarin is het de meesten niet gegeven om consequent agnostisch te blijven. Menigeen die denkt over deze we-

door J.P. Mazure

reld: waar ze vandaan komt, waar ze heengaat, door welke krachten ze gedreven wordt, vormt zich een beeld, een wereldbeeld, dat verder gaat dan wat wetenschappelijk bekend is. Voor velen – ook voor mij – betekent dit eigen wereldbeeld een waarde, maar de eis, die aan een humanist moet worden gesteld, is dat hij beseft dat het daarmee niet een 'waarheid' wordt.

Mijn niet alleen atheïstische, maar ook niet-religieuze wereldbeeld (het laatste is extremer dan het eerste; H. Lips noemt zich in 'Humanistisch Credo' een atheïst, maar wel religieus) zie ik als een lijst om de gekende werkelijkheid, die mijn gevoel bevredigt, maar die slechts een persoonlijke onderstelling weergeeft. Om duidelijk

cerend – schrijft. Maar dat 'te veel' kan het gevolg zijn van kopijnood, waarover iedere redacteur van elk blad kan meespreken.

'Libertijn' bevat menig goed artikel, zoals het interview met pater Van Kilsdonk over 'Katholieke kerk in beweging – doorbraak naar het humanisme?', dat overigens uit de Utrechtse 'Kelderbloem' werd overgenomen. Persoonlijk vind ik de artikelen van Arnold van Hees wat zuur. Maar hij mag, natuurlijk! (Dank-u, zal hij zeggen).

Het is goed, dat de humanistische jongeren weer hun eigen blad hebben. Er zijn tot dusver vijf nummers verschenen, die beslist niet 'gezapig, weinig zeggend of onbevredigend' zijn. Het is te hopen, dat deze 'Libertijn' lang mag schrijven ook over en kankeren tégen, het 'gezapige vaderlandse humanisme'. Maar, vrienden, kanter ook eens lachend, dat is wel zo 'aardig' en 't slaat beter aan. Om een indruk te geven van de typografie van 'Libertijn' drukken wij, verkleind, de voorpagina van nummer 5 hierbij af. Men kan zich abonneren voor f 5,75 per jaar. Adres: Postjeskade 43 I, Amsterdam-17.

J. v. S.

te maken, dat ik dit al lang vóór Salm's artikel zo zag en stelde mag ik mijzelf wellicht even citeren:

Uit 'Het Woord van de Week' van 1 september 1957:

'...het gaat hier niet om de gemeenschappelijke humanistische levensovertuiging, die uitdrukt wat wij als plaats en taak van de mens in het menselijke leven zien. Aan de orde is het minder belangrijke facet van de levensbeschouwing dat men kan noemen het wereldbeeld... Een als religieus aangeduid besef (stelt), dat tussen mens en heelal een eenheid bestaat en dat het redelijk is te aanvaarden, dat in het heelal bewuste strevingen aanwezig zijn, die tot nu toe in de mens hun hoogste uiting vonden.

In een niet-religieus wereldbeeld is van een zo nauwe betrekking tussen mens en heelal geen sprake. Dit betekent niet, dat de mogelijkheid daarvan wordt ontkend. Deze moeilijke vraagstukken liggen – waarschijnlijk wel voorgoed – buiten het bereik van onze redelijke kennis; geen enkele bewering kan met zekerheid worden gedaan. Elk wereldbeeld is een onderstelling, een hypothese en – in tegenstelling tot de wetenschappelijke hypothese – één, die meer vragen oproept dan beantwoordt.

Een niet-religieus wereldbeeld komt neer op de hypothese dat het heelal wezensvreemd is ten aanzien van wat de mens in zichzelf als het belangrijkste waardeert. Begrippen als vrijheid, liefde, gerechtigheid, schoonheid zijn volgens dit beeld menselijke waarden, waaraan buiten deze aarde niets beantwoordt."

Ik dacht dat van de door Salm gekenschetste 'militante atheïst, die voortdurend met constatering werkt' in bovenstaande beschouwing van (m.i.) één van de meest uitgesproken atheïsten in het H.V. weinig te bespeuren valt.

ad B. Salm onderscheidt agnostische, atheïstische en religieuze humanisten. Ik ben van mening, dat wij op het theoretisch (kennis)niveau allen agnostisch zijn, terwijl ik betwijfel of meer dan enkelingen ook in hun beleving van mens en wereld een zuiver agnosticisme kunnen handhaven. Ook Salm niet. Na zijn lofzang op het agnosticisme, dat 'niemand hoeft af te stoten', omschrijft hij dit verder in typisch religieuze termen, die iemand als ik zijn schouders doen ophalen. Er is veel wat we niet weten en nog meer, wat we niet kunnen weten, maar waarom dit 'mysterie' te noemen en daardoor de gevoelsverbindingen oproepen, die dit woord heeft met op de tenen lopen, fluisteren en op de

(Vervolg op pag. 6)

De Libertijn herboren

(Vervolg van pag. 4)

zapig, weinig zeggend en onbevredigend' congres wakker schudde: het was een nieuw blad met een nieuwe redactie, maar de nieuwe redacteurs hadden geen nieuwe naam kunnen bedenken. Wij stelden spontaan voor 'De Humanijn', een naam die voor de fijne aanvoeler veel aantrekkelijks bevat. Maar hij heeft kennelijk nog geen genade gevonden. Dus: de 'Libertijn' is een herboren humanistisch jeugd- en jongerenblad, geredigeerd door Marie Westeneng, Hans van Weely, Hans Nuy, Arnold van Hees en Thea van Beek.

Het blad ziet er goed uit, is niet gestencild – zoals vele vroegere jongerenbladen – maar geoffset. Verscheidene jongere humanisten, die publicerend in onze kring al wat naam hebben gemaakt – denk aan de jonge dichter Hans van Weely, van wie 'Mens en Wereld' een aantal verzen plaatste, en aan Hans Nuy – schrijven erin. Ik zou zeggen, dat Hans Nuy in deze 'Libertijn' wat te veel – en vooral: te veel do-

HOE WERELDOORLOG III TE VOORKOMEN?

(Vervolg van pag. 1)

Akaba blijken ingewikkelder te liggen en meer aspecten te hebben dan men ons aanvankelijk in de leidinggevende opinie-organen in Nederland heeft willen suggereren.

Om deze en andere redenen vraag ik mij af of we niet wat erg op weg zijn de toetssteen van ons redelijk oordelen door emoties te laten overspoelen. Speelt hier ook niet de nog altijd bestaande invloed van de bijbel een rol? Zien velen in ons land Israël wel als een staat zoals alle andere staten of wordt het ergens toch nog beschouwd als een vervulling van bijbelse profetieën? Ik voor mij zou geneigd zijn een dergelijke 'heiligverklaring' te vrezen; juist omdat de verguizing er zo dicht naast ligt. Is het wel zo verstandig om schuldgevoelens uit het verleden af te gaan reageren in een stemming fel anti-Arabisme? De Arabieren hebben in elk geval part noch deel aan de treurige gebeurtenissen in Europa en vast staat voorts, dat door de eeuwen heen, de verhoudingen voor de Joden in de Arabische wereld in het algemeen heel wat bevredigender waren dan in tal van christelijke Europese landen.

Ik ben dan ook een beetje bang, dat die hele schuldvraag een voortdurend vertrouw-

belende factor blijft in elke poging tot redelijke discussie.

Aan zo'n redelijke discussie is namelijk in de toekomst zo dringend behoefte. Want hoe men de zaken ook keert of wendt, er dient naar een situatie gestreefd te worden, die een verzoening op langere termijn mogelijk maakt. Dit is voor ons allemaal van belang, aangezien de huidige toestand een permanente bedreiging vormt voor de wereldvrede. De Israëli's kunnen van hun kant een steentje bijdragen door de consequenties te trekken uit hun bewuste keuze van 1948: de stichting van de staat Israël niet ergens in Europa, maar in het Midden-Oosten, op eeuwenlang overwegend door Arabieren bewoond gebied. Dit betekent een zo harmonisch mogelijke aanpassing hunnerzijds bij de uit eigen wil geschapen omgeving. Het zou erg jammer zijn als Israël op de lange duur een soort Westerse voorpost bleef, naar analogie van Zuid-Afrika, in een blijvend vijandige en straatarme Arabische wereld. Een dergelijke situatie kan op lange termijn voor Israël nooit goed aflopen, aangezien de positie van de ontwikkelingslanden in de wereld als geheel nu eenmaal steeds sterker wordt en het, in aanmerking genomen de excentrische ligging van Israël, de vraag is, hoe lang het Westen een eventueel gevoelde

verantwoordelijkheid voor het bestaan van de staat Israël feitelijk kan blijven waarmaken.

Voor het overige kan Israël moeilijk iets meer doen dan zijn buurlanden de hand toesteken en de gevolgen van de korte oorlog verzachten; de morele verplichtingen van de Westerse wereld houden daar echter niet mee op. Het is bijzonder belangrijk, dat er thans tijd gewonnen is voor het geleidelijk scheppen van voor alle partijen in het Midden-Oosten bevredigende toestanden. Moge de Westerse wereld de kans daarom niet verzuimen zich in de toekomst intensiever met de problematiek van de Arabische landen te gaan bezighouden. Terwijl het omgekeerde het geval zou moeten zijn, liep de totale Westerse hulp aan het Midden-Oosten de laatste jaren proportioneel langzaam maar zeker terug; Nederland doet helemaal bijzonder weinig in deze contreien.

Op de lange termijn schuilt in deze wijze van benadering een levensgroot gevaar, niet in de laatste plaats voor het voortbestaan van Israël. Eén van de eerste voorwaarden tot het wegnemen van verbittering is het bestrijden van achterlijkheid, naast het opbrengen van begrip en geduld. Laten wij ons dat vooral realiseren; ... voor het te laat mocht zijn. Rth.

HET WERELDBEELD VAN HET HUMANISME

(Vervolg van pag. 5)

knieën vallen? En waarom zou men 'schroom' moeten voelen voor wat we niet weten?

Ik dacht niet dat het religieuze humanisme in het H.V. te kort is gekomen. De 'geloofsbelijdenissen' van een aantal religieuze humanisten zijn door het H.V. gepubliceerd in de brochure 'Humanisme en religie', later herdrukt in het boek: 'Rede en religie in het humanisme'. Overeenkomstige 'geloofsbelijdenissen' van niet-religieuze humanisten heeft het H.V. bij mijn weten niet gepubliceerd; de brochure 'Humanisme en rede' had een andere, meer analytische doelstelling.

Salm's bewering: 'je kunt geen publikatie lezen van humanistische zijde of god komt wel even om de hoek kijken', heb ik met grote verbazing gelezen, omdat zij m.i. duidelijk en aantoonbaar onjuist is. De grote meerderheid der publikaties is praktisch gericht (sociaal, politiek, literair) en het wereldbeeld komt daarbij niet aan de orde. Voor alle zekerheid gebruikte ik de

laatste 8 nummers van 'Rekenschap' als steekproef; ik vond 2 artikelen (v. Praag: juni 1966, blz. 85, en Gonggrijp: juli 1965, blz. 66) waarin het wereldbeeld ter sprake komt.

Of is Salm's bezwaar, dát het zo weinig ter sprake komt. Dat lijkt zo als hij humanisten verwijt, dat hun agnosticisme slechts zondagmorgentaal is en niet bestemd voor de praktijk van het dagelijks leven. In zekere zin is dit juist, maar plaats voor een verwijt zie ik niet. Speculeren over wat we niet (kunnen) weten is een interessant tijdverdrijf, dat we uiteraard voor onze vrije tijd bewaren. In de praktijk van ons eigen en ons verbondsleven heeft het weinig zin, telkens onverifieerbare hypothesen in het geding te brengen, die de vele problemen, die om oplossing vragen, geen stap verder brengen. Terecht blijft de discussie dan op het vlak van de toepassing van onze levensovertuiging. Om daar hetzij ons religieuze, hetzij ons atheïstische wereldbeeld tot uitdrukking te brengen, zou redelijk niet te verantwoord zijn.

ad C. Salm vraagt bij herhaling om een commissie om de 'verticale identiteit' (?) van het humanisme vast te stellen, om de theorie van het humanisme inhoud te geven. Hierin ben ik het volledig met Van Praag eens: het wereldbeeld, de metafysica is geen zaak van het georganiseerde humanisme; ieder humanist is daarin vrij. Indien Salm wil komen tot een wijsgerige debatingclub voor humanisten - hij ga zijn gang, maar zelfs indien men daarin tot bepaalde conclusies zou komen, mogen deze niet voor of namens het H.V. worden uitgesproken.

Wat ons, humanisten, verbindt is de levensovertuiging, de grondslag voor de wijze, waarop wij trachten in het leven te staan. Onze beginselverklaring geeft de hoofdzaken daarvan op bevredigende wijze weer (bereidheid tot redelijke verantwoording, erkennen van ieder mens in zijn menselijke waarde, vrijheid en gerechtigheid). Over wat ik het wereldbeeld en Salm de metafysica noemt, zegt onze beginselverklaring - terecht - geen woord. Laat het zo blijven!

Verschillende meningen over Jezus van Nazaret

DE centrale geestelijke raadsman H. J. Lips schrijft in het Voorwoord van de uitgave *Jezus van Nazaret*, verschenen onder auspiciën van het Bureau Hoofdraadsman:

'Dit is een eigenaardig boekje. Als ik goed weet is het enig in zijn soort. Het is voor het eerst dat christenen, humanisten, een mohammedaan, een boeddhist en een jood in één boekje hun visie op de persoon van Jezus van Nazaret geven.'

Bij de gesprekken met de dienstplichtigen over geloofs- en levensbeschouwelijke zaken komt natuurlijk de figuur van Jezus of Christus herhaaldelijk ter sprake en uit deze ervaring kwam de behoefte om werkelijke voorlichting te geven en van verscheidene kanten de figuur te belichten. Eigenaardig is het dus wel, dat juist uit de humanistische geestelijke verzorging een boekje over Jezus verschijnt maar na lezing van de inleiding en vooral na lezing van het boekje wordt de indruk van eigenaardigheid bepaald minder. Het is m.i. een interessant en niet zelden boeiend boek geworden, dat werkelijk voorlichting geeft.

Dit komt o.a. door de keuze van de schrijvers. Dr. Vermaseren schrijft over de historiciteit van Jezus, kundig en zakelijk. Als men *werkelijk* wetenschappelijk zo goed mogelijk gefundeeerd weten wil wie Jezus was en wat er met hem gebeurd is, staat men voor een onoplosbaar probleem. 'Ieder nieuw 'Leven van Jezus', dat de boekenplank zal verrijken, is nog gedoemd een weerspiegeling te geven van de persoonlijke opvatting van de schrijver,' eindigt deze inleidende bijdrage.

Dr. A. Hulsbosch, hervormd predikant, geeft de geijkte christelijke geloofvisie en geeft de persoonlijke getuigenis '... de geschiedenis van Jezus van Nazaret is voor mij het van Godswegen gegeven antwoord op de vraag wie de mens is, en wie ik ook zelf ben.' De gehele moderne theologische problematiek gaat deze schrijver bewust uit de weg. Voor hem is het christelijk geloof geen voorbijgaand cultuurverschijnsel maar een constante.

Prof. van Riessen zegt hetzelfde, in een wat genuanceerder benadering. 'Het nieuwe leven be-

gint wat ons betreft met niets en het bestaat van de gunst van God en de genade in Jezus Christus.'

Prof. Mönnich, een Luthers theoloog, ontdoet de Christus van veel theologische ballast maar ziet hem toch als 'de belichaming van het hardnekkige geloof in Gods wet en Gods belofte van trouw.' 'Jezus van Nazaret is het Woord van God.'

Een humanistische visie geeft dr. Prins. Zijn bijdrage heet *Een beeld van Menswording*. 'Voor wie deze interpretatie verabsoluteert, is het nu en hier van geen betekenis. Dan komt het immers te staan in een onbereikbare verte. Voor wie het als een richtingwijzer kan zien, ook voor het dagelijks leven, is het wel van belang. Want wie van ons kent niet het verlangen naar en de beleving van menselijke verbondenheid, de moeilijkheden van het verwerkelijken, het als het er op aan komt geheel op zichzelf komen te staan en de ontdekking van de innerlijke kracht, die dit mogelijk maakt?'

Dr. Noordenbos' bijdrage heet *De minste mijner broeders*. Schr. zegt, zeer persoonlijk, dat hij 'geen raad (weet) met de figuur aan wie dit alles (d.i. de christelijke ethiek, red.) wordt toegeschreven'. Voor hem is het 'een vage foto met enige over elkaar opgenomen figuren.' De ethiek van de Bergrede is voor deze auteur 'van een menselijke hoogte en beweging ... die moeilijk ergens elders geëvenaard wordt'.

Dr. Constandse schrijft over *De mythe van Jezus Christus*. In dit artikel wordt ingegaan op de problemen zoals die in de radicale school van v. d. Bergh van Eysinga uiteengezet worden en waarin aan de historische werkelijkheid van Jezus getwijfeld wordt. Constandse acht de figuur van Jezus belangwekkend om de godsdienstige sfeer in het Romeinse rijk te leren kennen maar de mens van deze tijd staat daar ver van af.

M. Poppers geeft de Joodse visie op Jezus in: *Het Jodendom en Jezus van Nazaret*. In deze paar bladzijden rijst nog eens het beeld op van de tragische vervolging van een volk dat Christus niet heeft kunnen zien als de Messias, dat daarom gelijkgesteld werd met ongelovigen, door Luther met slaven. Schr. zegt: 'Wat Jodendom en christendom verdeeld houdt is, ... voornamelijk de figuur van Jezus van Nazaret - wat hen verenigt, is een onverwoestbaar geloof in een Grote Macht Die het al beheerst en Die ons allen voortstuwt in de richting van een betere wereld.'

Een Mohammedaanse visie geeft G. A. Bashir en deze bijdrage is een van de interessantste, omdat zij zoveel informatie geeft over dingen die in het Westen meestal geheel onbekend zijn. De bijdrage eindigt met de volgende passage:

'Jezus (vrede zij hem) is voor de moslims een profeet van God, die door woord en voorbeeld zijn volk heeft onderwezen. Zijn tegenstanders trachtten hem te doden doordat zij hem aan het kruis lieten nagelen. Maar God, die hem gezonden had, redde hem. Hij was niet meer dan een profeet - dus geen God of Zoon-God. Hij was niet gekomen om voor de mensen te boeten ... Hij was een volkomen toegewijd dienaar van de Almachtige, de Schepper van hemelen en van

1951	100	INDEX-CIJFERS
1952	100	van de kosten van het levensonderhoud voor gezinnen van hoofd- en
1953	100	handarbeiders (exclusief sociale lasten) volgens opgave van het Centraal Bureau voor de Statistiek.
1954	104	
1955	106	
1956	108	
1957	115	
1958	117	
1959	118	
1960	121	stijging 0,85%
1961	123	„ 2,54%
1962	127	„ 1,65%
1963	132	„ 3,25%
1964	140	„ 3,94%
1965	147	„ 6,06%
1966	156	„ 5,00%
1967	?	„ 6,12%

Hoe gaat dit verder?

In de brochure „Index-Benadering. Hoe en Waarom” wordt verteld op welke wijze „Aurora” haar verzekerden een zoveel mogelijk waardevaste levensverzekering biedt.

N.V. LEVENSVZERKERING-MAATSCHAPPIJ

Aurora

Gebouw Aurora - Stadhouderskade 1a
Amsterdam - Telefoon 18 55 55

aarde. Moge Allahs vrede en zegeningen op hem rusten.'

Ir. Bloemsma schrijft tenslotte over *Het Boeddhisme van het Lukas-evangelie*. De overeenkomsten van het oorspronkelijke christendom en het oorspronkelijke Boeddhisme zijn treffend en tegenspraak is er niet. Aan de hand van de anthroposoof Steiner vergelijkt schr. Boeddha en Christus uit het Lukas-evangelie. De aard van deze bijdrage is zo geheel anders dan van alle andere en refereert zo dikwijls de werken van Steiner, dat ik die hier voorbij mag gaan. Wie nog eens een overzicht wil hebben hoe verschillende mensen, uit verschillende richtingen, denken over Jezus zal dit boekje met vrucht kunnen raadplegen maar laat niemand verwachten dat hij verder komt dan deze veelheid van opvattingen. Verhelderend? Misschien. Verwarrend? Misschien. Tot een eigen oordeel voerend? Waarschijnlijk wel. En daarom werd dit boekje, dat in alle boekhandels, in pocketvorm, voor f 2,95 te krijgen is, uitgegeven.

B.

Lezingen voor de radio

Maandag 17 juli 1967 19.40 uur: J. de Leede: 'Portret van een humanist' (Hilv. II).

Vrijdag 21 juli 1967 22.25 uur: Kort kommentaar (Hilv. I).

Maandag 24 juli 1967 19.40 uur: B. W. Schaper: 'Op reis naar verbeurd gebied' (Hilv. II).

TELEVISIE:

Maandag 17 juli 1967, van 10.30 tot 10.45 uur, op Nederland 1: Humanisme in Amerikaans perspectief. Mr. M. G. Rood, tweede voorzitter van het Humanistisch Verbond, heeft een gesprek met Tolbert McCarroll, directeur van de American Humanist Association en secretaris van de Internationale Humanistische en Ethische Unie (IHEU) over de humanistische beweging in de Amerikaanse samenleving en de vooruitzichten van het internationale humanisme.

Uitdaging en antwoord

Inleidingen gehouden tijdens de bijeenkomst 20-jarig bestaan Humanistisch Verbond, door dr. H. J. Roethof, prof. dr. J. C. Brandt Corstius, prof. dr. J. P. van Praag. f 1,75

Humanisten over echtscheiding

Inleidingen gehouden op de juristenconferentie v.d. Humanistische Stichting Socrates, door dr. H. J. Roethof, mr. M. Rood-de Boer, mr. H. G. van Veen. f 1,80

Invloedrijken

Een verzameling van reeds gepubliceerde artikelen in het Woord van de Week over enkele belangrijke figuren, die, in de loop der eeuwen, de humanistische gedachte naar voren hebben gebracht. f 4,75

Bevrijdend Humanisme

H. Lips.

f 3,90

20 jaar Humanistisch Verbond

Een korte samenvatting over de jaren 1956 - 1966. f 2,90

Het Humanisme in de moderne wereld

Inleidingen gehouden tijdens het 16e congres. f 0,85

Te bestellen door storting of overschrijving op giro-rekening no. 30.49.60 t.n.v. het Humanistisch Verbond te Utrecht, met omschrijving van de gewenste brochure.

ANNONCES

Na voor verschillende afd. van het Humanistisch Verbond te zijn opgetreden, is Maria Laulaa in het komende seizoen gaarne bereid haar programma van Internationale volksliederen, afgewisseld door eigen composities, aan meerdere afd. te bieden. Als begeleiding heeft zij haar gitaar. Inlichtingen: de heer L. Th. Baerveldt, Middachtenstraat 207, tel. 08800-56537, Nijmegen.

Wij zoeken voor dochter, 17 jaar, Bibliotheek-school bezoekend, kamer met pension, liefst bij gezin te Amsterdam. Brieven onder no. 39 a/h buro M. en W.

J. vr., 25 jr., op kantoor werkzaam, met zoontje van 3 jr., die overdag in crèche is, zoekt woonruimte in Amsterdam. Tel. 940333, toestel 154, mej. Neumüller, alleen van 18.30 tot 22.00 uur.

„Opvoeding op het gebied der sexualiteit”

geschreven door Prof. Dr. A. C. Drogendijk, P. J. F. Dupuis (arts), Prof. Dr. Ir. A. F. van Leeuwen S.J., A. G. van Omme (arts), J. Reehorst, P. W. van der Vliet, Dr. J. J. A. Vollebergh, Prof. Dr. H. R. Wijngaarden, Dr. R. Zijlstra. (Uitgave N.G.C.).

Verkrijgbaar bij het Centraal Bureau, bij voorkeur door storting en overschrijving van f 1,50 op postrekening nr. 30 49 60 t.n.v. Humanistisch Verbond Utrecht, met op het strookje de vermelding N.G.C. nr. 22.

„VERANDEREND LEVENSBESEF”

samengesteld door Mevr. Hella S. Haasse, Ds. E. van Bruggen, Prof. Dr. H. Freudenthal, Prof. Dr. T. T. ten Have, Ds. S. J. Popma, J. Reehorst, Dr. C. Scharff O.S.A. en Prof. Dr. R. Schippers. Uitgave Nederlands Gesprek Centrum.

Verkrijgbaar bij het Centraal Bureau, bij voorkeur door storting en overschrijving van f 1,50 op postrekening 30 49 60 t.n.v. Humanistisch Verbond Utrecht, met op het strookje de vermelding N.G.C. nr. 28.

BEZITSVORMING

samengesteld door Dr. W. Albeda, Dr. A. van Biemen, Ir. G. J. Braat, Drs. H. J. D. Dieters, Drs. J. M. Th. Loeffen, Dr. E. Nordlohne, Drs. A. W. H. J. Quaedvlieg, J. Reehorst en Drs. J. M. den Uyl.

Uitgave Nederlands Gesprek Centrum

Verkrijgbaar bij het Centraal Bureau, bij voorkeur door overschrijving van f 1,50 op postrekening nr. 30 49 60 t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht, met op het strookje de vermelding N.G.C. no. 27.

Humanistische Correspondentiekring voor huwelijkscontacten opgericht door het Humanistisch Verbond, verleent bemiddeling bij het leggen van contacten tussen personen, die een huwelijkspartner zoeken.

Inlichtingen postbus 210, Utrecht, gaarne 30 cent aan postzegels insluiten.

REKENSCHAP

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT

voor wetenschap en cultuur,
wil een blad zijn voor de verdieping van de
humanistische overtuiging

Het juninummer bevat o.a.

bijdragen van Merijn Trip, L. van Gelder, Kwee Swan Liat en A. Stempels

Folder op aanvraag

Abonnementsprijs:

f11,50 per jaar (voor donateurs en contribuanten van Socrates en voor studenten f10,- per jaar).

Het abonnement kan ieder kwartaal ingaan

HUMANISTISCHE STICHTING

SOCRATES

Postbus 114, Utrecht

Giro 582293

MENS EN KOSMOS

Uit de inhoud: Prof. Dr. J. H. Dubbink, G. Th. Fechner's 'Dag- en nachtaanzicht vergeleken met Dostojefski'; Noud van den Eerenbeemt, 'Ervaringen met L.S.D.'; Milan Machovec, 'Waarop kan de mens van heden hopen?'; Prof. Dr. C. J. Bleeker, 'Roes en vervoering'.

Abonnementsprijs f 15,- per jaar (6 nummers). Losse nummers f 2,50.

Vraagt toezending gratis proefnummer en catalogus van uitgaven op geestelijk gebied bij de uitgever N. KLUWER-DEVENTER.

Ook verkrijgbaar bij de boekhandel.

Geschiedenis van het Humanisme in Nederland van Dr. A. L. Constandse

Verkoopprijs: f 8,90. Nu reeds te bestellen bij het Centraal Bureau van het Humanistisch Verbond, Postbus 114, Utrecht door storting of overschrijving op postrekening no. 30 49 60, met vermelding van de titel van het boek.